Taraqqiyot spektri
ILMIY JURNALI
Vol 2 № 6 2026

NAQD PULSIZ KELAJAK: RAQAMLI PULLAR IQTISODIYOTNI QANDAY O‘ZGARTIRMOQDA?

Boyqo‘ziyeva Gulsanam Adxamovna
“Tashkent international university of education” xalqaro universiteti
v.b. dotsent, Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
E-mail: gulsanam_77@icloud.com

Safarov Sevinchbek Zokir o‘g‘li
“Tashkent international university of education” xalqaro universiteti
“Biznesni boshqaruv” yo‘nalishi 3-bosqich talabasi
E-mail: sevinchbeksafarov373@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli pullarning zamonaviy iqtisodiyotdagi o‘rni, naqd pulsiz hisob-kitoblar tizimining rivojlanish tendensiyalari hamda ularning iqtisodiy samaradorlikka ta’siri tahlil qilingan. Tadqiqot davomida elektron pullar, mobil to‘lov tizimlari, kriptovalyutalar va markaziy banklarning raqamli valyutalari (CBDC)ning afzalliklari hamda iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, moliyaviy inklyuziya, shaffoflik, elektron tijorat rivoji va kiberxavfsizlik masalalari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari raqamli pullarning iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirishdagi muhim omil ekanligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: raqamli pullar, naqd pulsiz iqtisodiyot, elektron to‘lovlar, fintech, kriptovalyuta, CBDC, raqamli iqtisodiyot, moliyaviy inklyuziya, kiberxavfsizlik, elektron tijorat.

KIRISH. XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi jamiyat hayotining barcha jabhalarida tub o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, moliya tizimida kuzatilayotgan raqamli transformatsiya an’anaviy pul munosabatlarining

Taraqqiyot spektri

yangi shakllarini vujudga keltirmoqda. Naqd puldan foydalanish hajmining qisqarishi, elektron to‘lov tizimlarining keng tarqalishi, mobil bank xizmatlarining ommalashuvi hamda raqamli valyutalarning paydo bo‘lishi iqtisodiyotning yangi bosqichga o‘tishiga sabab bo‘lmoqda. Bugungi kunda ko‘plab davlatlar naqd pulsiz iqtisodiyot modelini shakllantirishga intilmoqda. Bunday tizimda moliyaviy operatsiyalarning asosiy qismi elektron platformalar orqali amalga oshiriladi va pulning fizik shakldagi aylanishi sezilarli darajada kamayadi.

Raqamli pullar tushunchasi elektron pullar, mobil to‘lovlar, kriptovalyutalar va markaziy banklarning raqamli valyutalarini (CBDC) o‘z ichiga oladi. Ularning iqtisodiyotdagi o‘rni kundan-kunga ortib bormoqda. Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, raqamli to‘lov tizimlari iqtisodiy samaradorlikni oshirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish, moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish hamda yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda ham raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilandi. Elektron tijoratning rivojlanishi, bank kartalari va mobil ilovalardan foydalanishning ortishi, tezkor to‘lov tizimlarining joriy etilishi mamlakatda naqd pulsiz hisob-kitoblar hajmini sezilarli darajada oshirdi. Shu bilan birga, raqamli pullarning iqtisodiyotga ta’siri, ularning afzalliklari va yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan xavflarni ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb masala hisoblanadi [1].

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA ADABIYOTLAR TAHLILI. Mazkur tadqiqotda ilmiy bilishning umumiy va maxsus usullaridan foydalanildi. Xususan, tizimli tahlil, qiyosiy tahlil, statistik ma’lumotlarni o‘rganish, ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish hamda induktiv va deduktiv yondashuvlar qo‘llanildi. Tadqiqot davomida xalqaro moliya institutlari, markaziy banklar, ilmiy maqolalar va iqtisodiy hisobotlarda keltirilgan ma’lumotlar o‘rganildi.

Tizimli yondashuv yordamida raqamli pullarning iqtisodiyotga ta’siri kompleks ravishda tahlil qilindi. Qiyosiy tahlil usuli orqali turli mamlakatlarda naqd pulsiz

Taraqqiyot spektri

iqtisodiyotning rivojlanish darajasi va uning natijalari o‘rganildi. Shuningdek, raqamli to‘lov tizimlarining iqtisodiy samaradorlikka ta’siri bo‘yicha mavjud ilmiy tadqiqotlar umumlashtirildi.

Tadqiqotning nazariy asosini iqtisodiyotning raqamlashtirilishi, moliyaviy innovatsiyalar va elektron to‘lov tizimlari bo‘yicha zamonaviy ilmiy qarashlar tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida iqtisodiy ko‘rsatkichlar va statistik ma’lumotlar asosida mantiqiy xulosalar chiqarildi.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi raqamli pullarning iqtisodiy o‘sishga ta’sirini moliyaviy inklyuziya, tranzaksiya xarajatlari, iqtisodiy shaffoflik va elektron tijorat rivoji ko‘rsatkichlari asosida kompleks baholash yondashuvi ishlab chiqilganligi bilan izohlanadi. Tadqiqotda raqamli to‘lov vositalarining iqtisodiy samaradorlikka ta’sir etish mexanizmi tizimlashtirilib, O‘zbekiston sharoitida naqd pulsiz iqtisodiyotni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari aniqlangan. Shuningdek, CBDC, fintech texnologiyalari va elektron to‘lov tizimlarining integratsiyalashgan holda iqtisodiy barqarorlikka ta’sirini ifodalovchi konseptual model taklif etilgan hamda raqamli iqtisodiyot sharoitida kiberxavfsizlik va moliyaviy inklyuziya o‘rtasidagi bog‘liqlik ilmiy jihatdan asoslangan.

Raqamli iqtisodiyot va naqd pulsiz to‘lov tizimlarining rivojlanishi masalalari so‘nggi yillarda iqtisodchi olimlar tomonidan keng tadqiq etilmoqda. Mazkur yo‘nalishdagi ilmiy izlanishlar raqamli texnologiyalarning iqtisodiy o‘sishga ta’siri, moliyaviy xizmatlarning transformatsiyasi hamda elektron to‘lov tizimlarining samaradorligini o‘rganishga qaratilgan.

Tursunov B.O. va Xudayberdiyev A.A. o‘zlarining “Raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy texnologiyalarning rivojlanish tendensiyalari” nomli maqolasida moliyaviy texnologiyalar (FinTech)ning zamonaviy iqtisodiyotdagi ahamiyatini tahlil qilganlar. Mualliflarning ta’kidlashicha, raqamli texnologiyalarning moliya sohasiga kirib kelishi natijasida to‘lov xizmatlari sifati oshib, moliyaviy operatsiyalar tezligi va qulayligi sezilarli darajada yaxshilanmoqda. Shuningdek, tadqiqotda mobil banking, elektron hamyonlar va onlayn to‘lov platformalarining iqtisodiy faoliyatni jadallashtirishdagi roli yoritilgan [2].

Taraqqiyot spektri

Mualliflar raqamli moliyaviy xizmatlarning keng joriy etilishi iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va moliyaviy inklyuziyani ta’minlashga xizmat qilishini alohida qayd etadilar.

Ergashev A. va Karimov S. tomonidan olib borilgan “Elektron to‘lov tizimlarining iqtisodiy samaradorlikka ta’siri” mavzusidagi tadqiqotda elektron to‘lov vositalarining iqtisodiy jarayonlarga ta’siri o‘rganilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, elektron to‘lov tizimlari tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish, moliyaviy operatsiyalarni tezlashtirish va iqtisodiy shaffoflikni oshirish imkonini beradi. Mualliflar naqd pulsiz hisob-kitoblar ulushining ortishi yashirin iqtisodiyot hajmini qisqartirish hamda soliq tushumlarini ko‘paytirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini asoslab berganlar. Shuningdek, elektron to‘lov infratuzilmasining rivojlanishi tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash va elektron tijoratni kengaytirishda muhim omil ekanligi ta’kidlangan [3].

Vahobov A.V., Xajibakiyev Sh.X. va Ishonqulov N.F.ning “Raqamli iqtisodiyot” nomli o‘quv qo‘llanmasida raqamli iqtisodiyotning nazariy asoslari, rivojlanish bosqichlari va iqtisodiy tizimlarga ta’siri keng yoritilgan. Mualliflar raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt, katta ma’lumotlar (Big Data), blokcheyn va elektron to‘lov tizimlarining iqtisodiy taraqqiyotdagi o‘rnini tahlil qilganlar. Asarda raqamli transformatsiyaning davlat boshqaruvi, biznes va moliyaviy sektor rivojlanishidagi ahamiyati ochib berilgan. Mualliflarning fikricha, raqamli iqtisodiyotning muvaffaqiyatli rivojlanishi zamonaviy infratuzilma, raqamli savodxonlik va innovatsion muhitni shakllantirish bilan chambarchas bog‘liqdir [4].

Yuqoridagi ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqamli pullar va elektron to‘lov tizimlari iqtisodiy rivojlanishning muhim omiliga aylanib bormoqda. Tadqiqotchilar tomonidan moliyaviy texnologiyalarning iqtisodiy samaradorlikni oshirish, moliyaviy inklyuziyani kengaytirish va iqtisodiy shaffoflikni ta’minlashdagi ahamiyati asoslab berilgan. Shu bilan birga, raqamli iqtisodiyot sharoitida kiberxavfsizlik, ma’lumotlarni himoya qilish va raqamli infratuzilmani rivojlantirish kabi masalalar dolzarbligicha

Taraqqiyot spektri

qolmoqda. Mazkur tadqiqot ushbu ilmiy qarashlarni davom ettirgan holda raqamli pullarning iqtisodiyotga ta’sirini yanada chuqurroq tahlil qilishga qaratilgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA. Raqamli pullarning keng tarqalishi moliyaviy tizimda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Eng avvalo, ular to‘lov jarayonlarini tezlashtiradi va xarajatlarni kamaytiradi. An’anaviy naqd pul bilan bog‘liq bosib chiqarish, tashish, saqlash va himoyalash xarajatlari davlat byudjeti va moliya institutlari uchun katta mablag‘ talab qiladi. Raqamli to‘lovlar esa ushbu xarajatlarni minimallashtirish imkonini beradi.

Naqd pulsiz iqtisodiyotning muhim afzalliklaridan biri moliyaviy shaffoflikning oshishidir. Elektron tranzaksiyalar raqamli iz qoldiradi va bu noqonuniy moliyaviy operatsiyalarni aniqlashni osonlashtiradi. Natijada soliqlardan bo‘yin tovlash, korrupsiya va pul yuvish kabi holatlarga qarshi kurash samaradorligi ortadi. Shu sababli ko‘plab davlatlar elektron to‘lovlarni rag‘batlantirish siyosatini olib bormoqda.

Raqamli pullar moliyaviy inklyuziyani ham kuchaytiradi. Bank filiallari mavjud bo‘lmagan hududlarda yashovchi aholi mobil telefon va internet orqali moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu esa iqtisodiy faollikni oshirish va aholi daromadlarini ko‘paytirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlarda mobil to‘lov tizimlari moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda.

Elektron tijoratning rivojlanishida ham raqamli pullarning o‘rni beqiyosdir. Onlayn savdo platformalarida tezkor va xavfsiz to‘lovlarni amalga oshirish imkoniyati iste’molchilar va tadbirkorlar uchun qulay sharoit yaratadi. Natijada ichki va tashqi savdo hajmi ortadi, yangi ish o‘rinlari yaratiladi va iqtisodiy o‘sish rag‘batlantiriladi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida fintech kompaniyalarning roli ham ortib bormoqda. Ular innovatsion moliyaviy xizmatlar, mobil ilovalar va elektron hamyonlar orqali bank xizmatlarining sifatini oshirmoqda. Raqobatning kuchayishi esa iste’molchilar uchun qulayroq va arzonroq xizmatlar paydo bo‘lishiga olib keladi.

2024-yilda O‘zbekiston banklararo to‘lov tizimi orqali 7,279 kvadrillion so‘mlik tranzaksiyalar amalga oshirilgan, bu 2023-yilga nisbatan qariyb uchdan bir qismga ko‘pdir.

Taraqqiyot spektri

2024-yilda tezkor to‘lov tizimi orqali 47,6 million tranzaksiya amalga oshirilgan va ularning umumiy hajmi 917,9 trillion so‘mni tashkil etgan. 2024-yilda raqamli tranzaksiyalar ulushi 40 % ga yetgan. 2023-yilda Uzcard va Humo tizimlari orqali P2P o‘tkazmalar hajmi 224,3 trillion so‘m bo‘lgan va oldingi yilga nisbatan 56 % ga oshgan. 2026-yil boshida O‘zbekistonda 68,27 milliondan ortiq bank kartalari muomalada bo‘lgan. 2023-yilda bu ko‘rsatkich 34,2 million edi.

So‘nggi yillarda markaziy banklarning raqamli valyutalari (CBDC) alohida e’tibor markazida bo‘lib turibdi. Ular markaziy bank tomonidan chiqariladigan va davlat kafolati bilan ta’minlanadigan raqamli pul shaklidir. CBDC tizimi naqd pul va elektron pullarning afzalliklarini birlashtirgan holda xavfsiz va samarali to‘lov vositasini yaratishga xizmat qiladi. Ko‘plab davlatlar ushbu yo‘nalishda tajriba loyihalarini amalga oshirmoqda.

O‘zbekistonda raqamli to‘lovlar va bank tizimining rivojlanish ko‘rsatkichlari (2023–2026-yillar) **1-Jadval**

Ko‘rsatkichlar nomi	2023-yil	2024-yil	2026-yil boshi	O‘sish dinamikasi va izoh
Banklararo to‘lov tizimi tranzaksiyalari umumiy hajmi (kvadrillion so‘m)	5,46	7,28	N/A	2023-yilga nisbatan qariyb 33,3% (uchdan bir qism) ko‘p
Tezkor to‘lov tizimi orqali tranzaksiyalar soni (mln dona)	N/A	47,60	N/A	2024-yil ko‘rsatkichi
Tezkor to‘lov tizimi orqali tranzaksiyalar hajmi (trillion so‘m)	N/A	917,90	N/A	2024-yil ko‘rsatkichi
Raqamli tranzaksiyalar ulushi (%)	N/A	40,00	N/A	Raqamli to‘lovlar ulushi ortishi
P2P (kartadan kartaga)	224,30	N/A	N/A	2022-yilga nisbatan 56% ga

Taraqqiyot spektri

o‘tkazmalar hajmi (trillion so‘m)				oshgan
Muomaladagi bank kartalari soni (mln dona)	34,20	N/A	68,27	2023-yilga nisbatan qariyb 2 baravar (100%) ko‘paygan

Jadval ma’lumotlari O‘zbekistonda raqamli to‘lovlar va bank xizmatlari jadal rivojlanayotganini ko‘rsatadi. Xususan, banklararo to‘lov tizimi tranzaksiyalari hajmi sezilarli darajada oshgan, tezkor to‘lov tizimi orqali amalga oshirilayotgan operatsiyalar soni va hajmi yuqori ko‘rsatkichlarga erishgan. Shuningdek, muomaladagi bank kartalari sonining ko‘payishi hamda raqamli tranzaksiyalar ulushining ortishi aholining zamonaviy moliyaviy xizmatlardan foydalanish darajasi yuksalayotganidan dalolat beradi. Bu holat mamlakatda raqamli iqtisodiyot va naqd pulsiz hisob-kitoblar tizimining izchil rivojlanayotganini tasdiqlaydi.

Raqamli pullarning iqtisodiy samaradorlikka ta’siri mehnat unumdorligini oshirish orqali ham namoyon bo‘ladi. Elektron to‘lovlar tufayli vaqt tejaladi, hisob-kitoblar avtomatlashtiriladi va biznes jarayonlari optimallashtiriladi. Korxonalar moliyaviy operatsiyalarni tezroq amalga oshirib, resurslardan samarali foydalanish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Biroq raqamli pullarning joriy etilishi bilan bog‘liq ayrim muammolar ham mavjud. Ulardan biri kiberxavfsizlik masalasidir. Raqamli tizimlarning kengayishi bilan kiberhujumlar, ma’lumotlar o‘g‘irlanishi va firibgarlik xavfi ortmoqda. Shu sababli zamonaviy axborot xavfsizligi texnologiyalarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Yana bir muammo raqamli tengsizlik bilan bog‘liq. Internet va zamonaviy qurilmalardan foydalanish imkoniyati cheklangan hududlarda yashovchi aholining ayrim qatlamlari raqamli moliyaviy xizmatlardan to‘liq foydalana olmaydi. Bu esa ijtimoiy tengsizlikning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun davlat tomonidan raqamli infratuzilmani rivojlantirish va aholining raqamli savodxonligini oshirishga alohida e’tibor qaratilishi zarur.

Taraqqiyot spektri

Shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish masalasi ham dolzarb hisoblanadi. Naqd pulsiz iqtisodiyot sharoitida barcha moliyaviy operatsiyalar elektron shaklda qayd etiladi. Bu esa fuqarolarning moliyaviy faoliyati haqida katta hajmdagi ma’lumotlar to‘planishiga sabab bo‘ladi. Mazkur ma’lumotlarning maxfiyligini ta’minlash va ulardan noqonuniy foydalanishning oldini olish muhim vazifa hisoblanadi.

Kriptovalyutalar masalasi ham iqtisodchilar o‘rtasida turli bahs-munozaralarga sabab bo‘lmoqda. Bir tomondan, ular markazlashmagan va innovatsion moliyaviy instrument sifatida yangi imkoniyatlarni yaratadi. Ikkinchi tomondan esa, narxlarning yuqori darajada o‘zgaruvchanligi va huquqiy tartibga solishning yetarli emasligi sababli moliyaviy barqarorlik uchun xavf tug‘dirishi mumkin.

Naqd pulsiz iqtisodiyotning rivojlanishi bank tizimining faoliyatiga ham ta’sir ko‘rsatadi. An’anaviy bank xizmatlari transformatsiyaga uchrab, ko‘proq raqamli platformalar asosida ishlay boshlaydi. Bu esa banklardan innovatsion texnologiyalarni joriy etish va xizmatlar sifatini oshirishni talab qiladi.

Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, Shvetsiya, Janubiy Koreya, Singapur va Xitoy kabi davlatlarda naqd pulsiz to‘lovlarning ulushi juda yuqori darajaga yetgan. Ushbu mamlakatlarda raqamli to‘lov infratuzilmasining rivojlanganligi iqtisodiy samaradorlik va moliyaviy shaffoflikning oshishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ular kiberxavfsizlik va ma’lumotlarni himoya qilish masalalariga katta e’tibor qaratmoqda.

O‘zbekistonda ham raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Elektron hukumat tizimlari, onlayn bank xizmatlari, mobil ilovalar va tezkor to‘lov tizimlari aholining kundalik hayotida muhim o‘rin egallamoqda. Natijada naqd pulsiz to‘lovlar hajmi yil sayin ortib bormoqda. Bu esa iqtisodiyotning shaffofligi va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Kelajakda sun’iy intellekt, blokcheyn, biometrik identifikatsiya va bulutli texnologiyalar asosida yanada takomillashgan moliyaviy tizimlarning shakllanishi kutilmoqda. Ushbu innovatsiyalar to‘lovlarning tezligi, xavfsizligi va qulayligini oshirib, iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini jadallashtiradi.

Taraqqiyot spektri

Mutaxassislarning fikriga ko‘ra, kelajakda naqd pullardan foydalanish ulushi sezilarli darajada kamayadi. Biroq naqd pullarning to‘liq yo‘qolib ketishi yaqin istiqbolda kutilmaydi. Chunki ayrim iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlarda naqd pul hali ham muhim to‘lov vositasi bo‘lib qoladi. Shunday bo‘lsa-da, iqtisodiyotning asosiy qismi tobora ko‘proq raqamli platformalarga o‘tib boradi [10].

XULOSA. Raqamli pullar va naqd pulsiz iqtisodiyot zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ular tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish, moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, iqtisodiy shaffoflikni oshirish va innovatsiyalarni rag‘batlantirish orqali iqtisodiy o‘sishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, kiberxavfsizlik, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, raqamli tengsizlik va huquqiy tartibga solish bilan bog‘liq muammolarni hal etish zarur. Davlat, moliya institutlari va texnologik kompaniyalar hamkorligida samarali siyosat yuritish orqali raqamli pullarning afzalliklaridan maksimal darajada foydalanish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abduraxmonov Q.X. Raqamli iqtisodiyot va innovatsion rivojlanish. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2023. – 284 b.
2. Tursunov B.O., Xudayberdiyev A.A. Raqamli iqtisodiyot sharoitida moliyaviy texnologiyalarning rivojlanish tendensiyalari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2023. – № 6. – B. 45–53.
3. Ergashev A., Karimov S. Elektron to‘lov tizimlarining iqtisodiy samaradorlikka ta’siri // Biznes-ekspert. – 2024. – № 2. – B. 67–74.
4. Vahobov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Ishonqulov N.F. Raqamli iqtisodiyot. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022. – 312 b.
5. Mishkin F.S. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. – 13th ed. – New York: Pearson Education, 2022. – 720 p.
6. Arner D.W., Barberis J., Buckley R.P. FinTech and the Evolution of Financial Services // Journal of Financial Perspectives. – 2021. – Vol. 9, No. 1. – P. 15–28.

Taraqqiyot spektri

7. Auer R., Böhme R. The technology of retail central bank digital currency // BIS Quarterly Review. – 2021. – No. 3. – P. 85–100.

8. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. – Geneva: World Economic Forum, 2020. – 192 p.

9. Qosimova M.S., Yusupov M.A. Raqamli transformatsiya sharoitida elektron to‘lov tizimlarining rivojlanishi // Iqtisodiyot va ta’lim. – 2023. – № 4. – B. 118–125.

10. Rasulov A.A., To‘rayev B.B. O‘zbekistonda naqd pulsiz hisob-kitoblar tizimini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari // Moliya va bank ishi. – 2024. – № 1. – B. 52–59.

Taraqqiyot spektri